

Puitarhitektuur on Eesti rikkus, mida sageli piisavalt hinnata ja hoida ei osata.

Septembrist 2009 kuni maini 2011 viidi Tallinna Tehnikaülikooli ehitusteaduskonnas läbi uuring „**Eesti eluasemefondi puitkorterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga**”. Valimist jäeti teadlikult välja teatud hoonetüübid (väga vana puitelamu, varane agulimaja, suurte korteritega esinduspuumaja).

Kaitse sõltub omavalitsuse maitsest

Mitmes linnas on puitasumite terviklikkuse kaitseks moodustatud **miljööväärtuslikud hoonestuspiirkonnad**, mis pakuvad kohalikule omavalitsusele võimalust hoida ja säilitada piirkonna identiteedi ja üldilme seisukohalt olulist rolli mängivaid alasid.

Tuleb aga kohe lisada, et miljööväärtusliku piirkonna staatuse olemasolu ei ole veel iseenesest kvaliteedisertifikaat. On paikkondi, mis oma arhitektuurse kvaliteedi ja homogeensuse poolest seda kõhklematult väärivad, ent ometi omavalitsuse poolt sellest ilma on jäetud.

Praeguse seisuga on miljööväärtuslik ala eelkõige juriidiline formaat, mis kõneleb omavalitsuse väärtushinnangutest ja võimekusest, mitte niivõrd konkreetse linna arhitektuursetest väärtustest.

Vanabalti majad upuvad pinnasesse

Vanimaks Eesti linnades **hulgaliselt ehitatud** meile tuntud puithoone tüübiks on nõndanimetatud **urbaltisch-maja** ehk **vanabalti või põlisbalti elamutüüp**.

Need on ühekorruselised ristkülikukujulise põhiplaaniga pikad kõrge pool- või murdkelpkatusega hooned, mille keskel on või on varem sageli olnud mantelkorsten. Seda tüüpi elamutele on omane raskepärane “maadligi” hoonemaht, originaaldetailid (uksed ja aknad, aknaluugid, uksekäepidemed jne), kui need on säilinud, on arhailiselt rustikaalsed ja stilistiliselt barokiajastuga seostatavad.

Aknad on olnud algselt sageli ruudukujulised ja barokile omase tihedaruudulise jaotusega, kuid sageli on need juba 19. sajandil muudetud klassitsistlikeks püstipidi piklikeks kuue ruuduga akendeks, nagu on tavapärase hilisematel puitelamutel.

Vahel harva võib sellistes hoonetes leiduda ka kõrgema kunstiväärtusega detaile, näiteks barokseid ahje või maalitud talalagesid.

Välisviimistluseks on tavaliselt silmapaistavalt lai rõht- või püstlaudis, mis seina löödud suurte käsitsi valmistatud sepanaeltega. Mõned kõige varasemad elamud võisid olla ka laudiseta, kuid juba alates 18. sajandist hakati puitmaju meil linnades laudisega katma.

Sageli on selliste hoonete probleemiks n-ö **pinnasesse uppumine**; hoone on ehitatud väga madalal soklil ja teepind on hiljem ebasobivalt kõrgele tõstetud.

Viljandi linnasüda on vanabalti tüüpi

Viljandi linnasüdames leiame rohkelt niisuguseid traditsioonilisi vanabalti tüüpi ristkülikukujulise põhiplaani ja kõrge kelpkatusega hooneid. Nii mõnelegi neist lisandus moe muutudes ka klassitsistlike detaile nagu sammastega portikus, hammaskarniisid vms.

19. sajandi lõpuks oli Viljandi oma elanike arvult tõusnud Eestis kuuendale kohale. Väljaspool linnapiire paiknesid agulid (Kantreküla, Kivistiku ja Ridaküla), kus elasid peamiselt eestlased.

Eesti Vabariik tähendas linna territooriumi kasvu eespool mainitud eeslinnade jt alade näol. See tõi kaasa aktiivse elamuehituse, mis oli aktiivseim Uueveskil ja Paalalinna.

Maaliline järve suunas langev maastik ahvatles paljusid jõukal järjel linnakodanikke rajama Trepimäe kanti suurejoonelisi villasid. Selle kõrval leidis linnas ka arvukalt piirkondi lihtsamate üürielamutega.